

ВЛИЯНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС В ОБЛАСТ ГАБРОВО ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2013 ГОДИНА

Иво Цветанов Балеvски

Стопанка академия „Димитър А. Ценоv“ – Свищов

Катедра „Икономика и управление на туризма“

e-mail: ivobalevski@gmail.com

Резюме: Статията разглежда влиянието на Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) в периода 2007 – 2013 година върху бизнеса в област Габрово и в частност върху туристическия бизнес, като част от икономическото и социалното развитие на региона. Анализирани са мерките, включени в Ос 3 на ПРСР 2007 – 2013, подкрепени с емпирични данни, и инвестициите в сферата на туризма като основен катализатор за социално-икономическото развитие. Извършва се анализ на резултатите от предоставените финансираия по ПРСР и направените инвестиции в сферата на туристическите услуги, които аргументират ползите от програмата върху развитието на селските общини в България, изразяващи се главно в обновяване на населените места, повишаване на тяхната конкурентоспособност и подпомагане развитието на местния туристически продукт.

Ключови думи: туристически бизнес, туристически услуги, структурни фондове, Програма за развитие на селските райони, Северен централен район, област Габрово.

JEL: O18, R11.

IMPACT OF THE RURAL DEVELOPMENT PROGRAMME ON TOURISM BUSINESS IN GABROVO REGION IN THE PERIOD 2007 –2013

Ivo Tsvetanov Balevski

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Tourism Economics and Management

e-mail: ivo.balevski@gmail.com

Abstract: The article examines the impact of the Rural Development Program (RDP) in the period 2007-2013 on the business in Gabrovo district and in particular on the tourism business, as part of the economic and social development of the region. The measures included in Axis 3 of the RDP 2007-2013, supported by empirical data, and investments in the field of tourism, as a main catalyst for socio-economic development, are analyzed. An analysis is made of the results of the provided funding under the RDP and the investments made in the field of tourist services, which argue the benefits of the programme on the development of rural municipalities in Bulgaria, mainly in renewal of settlements, increasing their competitiveness and supporting local tourist product.

Keywords: Tourist business, Tourist services, Structural Funds, Rural Development Programme, North Central Region, Gabrovo District.

JEL: O18, R11.

Въведение

Едно от големите постижение на Европейския съюз е създаването на Единен пазар. Членството на България в Обединена Европа, както и достъпът до структурните фондове на ЕС, дават отлична възможност на страната ни да подобри условията за развитие на бизнеса и стандарта на живот на населението. Основните области, в които България може да насочи своето развитие, са модернизирването на инфраструктурата, увеличаване на инвестициите в човешки капитал, селското стопанство, туризма и производствения сектор. Страната ни има сериозен потенциал за постигане на високи резултати и конкуриране с най-добрите икономики в ЕС чрез създаване на стабилна среда за развитие на предприемачеството (Павлов, 2020). За по-ефективно използване на средствата от европейските фондове е необходимо, те да се насочат към инвестиции за изостаналите региони на страната ни.

Обект на изследване в настоящата статия са предприятията – бенефициенти по Програмата за развитие на селските райони (ПРСР) в област Габрово с акцент върху работещите в сферата на туризма.

Предмет на изследване е ПРСР 2007 – 2013 като финансов инструмент за финансиране на страната ни след приемането ѝ за член на ЕС и влиянието, породено от нейното прилагане, върху развитието на икономиката.

Целта на статията е да се изследва влиянието на Програмата за развитие на селските райони в периода 2007 – 2013 година върху бизнеса в област Габрово и в частност върху туристическия бизнес. За постигане на целта са поставени следните **задачи**:

- Оценка на степента на развитие на икономиката в област Габрово;
- Изследване влиянието на ПРСР върху развитието на малките населени места и местния туристически продукт;
- Качествена оценка на ефекта от прилагане на мерките по ПРСР и извеждане на положителните и отрицателните въздействия на процеса по реализация на проектите.

1. Туристическите услуги – един от основните двигатели за икономически растеж в Северен централен район

За последното десетилетие търговията с услуги взема превес спрямо тази с материални стоки. Вследствие на това в специализираната литература и практика се е утвърдил терминът „икономика на услугите“. Стоките и услугите са продукти, които притежават различни характерни белези и свойства. Една от основните разлики между двете категории се изразява в техния материален и нематериален характер. Услугите се характеризират с неосезаемост, неделимост, хетерогенност и нетрайност (Божинова &

Илиева, 2015). Към сектора на услугите се отнасят икономически дейности като: търговия, ремонт на автомобили, лични вещи и стоки на домакинствата, хотели и ресторанти, транспорт, финансово посредничество, бизнес услуги, образование, здравеопазване и други. Обединяващото между всички тях е, че продукцията им се състои в извършване на полезни функции, които могат да бъдат оценени единствено след тяхното потребление. От съществена важност за напредъка на регионите е развитието на предприемаческа дейност в сферата на услугите, базирана на разполагаемите ресурси (Божинова, 2020).

Общият принос на Северния централен район в Брутния вътрешен продукт (БВП) на България за 2009 г. е 8.37 %, което значително се различава от средното ниво за страната (16.67 %). Общият размер на БВП на глава от населението по паритет на покупателна способност (PPS) за 2009 г. възлиза на 29% от средната стойност за ЕС-27. Северният централен район има едва 7.99 % принос в общия размер на БДС на страната. Средните коефициенти на безработица и заетост за 2011 г. са съответно 12.9 % – по-висок от средния за страната (11.2%) и 41.5% – по-нисък от средния за страната (45.6%). Общият размер на БВП на човек (в PPS) на СЦР е 26,9% от средния за регионите на ЕС-27.

Ключови икономически сектори са услугите и индустрията, които създават по-голямата част от БДС. Районът има значителен потенциал за развитие на селско стопанство, т.к. земеделските територии представляват 68.1% от общата площ на региона, която е 14 974 кв. км. Туризмът в района се развива с много бързи темпове на основата на природния, културно-историческия и човешкия потенциал и традиционния опит в предоставянето на туристически услуги.

Услугите са основният двигател на икономически растеж през последните години в СЦР, като основен принос за растежа е секторът „Туризм“. Той бележи чувствителен ръст и има значителен принос към добавената стойност (Илиева, 2020). Въпреки това обаче, в сравнение с изявиени в туристическо отношение райони на ЕС, показателите за развитие на туризма и качеството на туристическите услуги за България и в частност за разглеждания регион са доста по-ниски. Това предполага значителни ресурси за реструктуриране и модернизиране на отрасъла от гледна точка на справяне с конкурентния натиск и осигуряване на устойчиво прогресивно развитие (Тодорова, 2020). На регионално ниво съществуват ясно изразени диспропорции в развитието на туризма, въпреки наличието на потенциал за развитие на разнообразните форми на туризъм във всички райони.

2. Географско и икономическо състояние на област Габрово

Област Габрово се намира в северната централна част на Стара планина и попада в Северен централен район за планиране – район от ниво

2/NUTS 2 (Номенклатура на териториалните единици за статистически цели наричани „ниво NUTS 2” по смисъла на Регламент (ЕС) № 1059/ 2003 на Европейския парламент и Съвета от 26 май 2003 г.), като това стратегическо разположение определя многообразието от възможности за устойчиво развитие на региона. Географската среда, физическите характеристики, климатичните особености и богатата флора и фауна са важен фактор за постигане на икономически и социален напредък. Общата територия на областта е 2 023 кв. км и обхваща 356 населени места, администрирани в четири общини – Габрово, Дряново, Севлиево и Трявна. Населението на област Габрово към 2007 г. е 133 218 души, а гъстотата на населението е 66,2%, което е близко до средното за страната и за СЦР.

Кръстопътното ѝ местоположение и транспортната ѝ обезпеченост са основните благоприятни страни на географското положение на областта за развитието на икономиката в региона. Разположението на областта в централната част на страната я определя като главен стратегически транспортен, икономически и културен център. През Шипченския проход минава важен шосеен път за Южна България. Удобни пътища свързват Габрово с околните общински и областни градове в Северна България. Транспортната система в региона играе важна комуникационна роля при осъществяване на икономическите взаимоотношения между значителна част от северната и южната част на страната, което спомага за свързването на регионите и стимулира регионалната кохезия.

През 2007 година, когато България се присъединява към ЕС и стартира ПРСР, в област Габрово с активна стопанска дейност са били 5 457 предприятия и фирми, от които 88,4% микропредприятия с до 9 заети лица (вж. Таблица 1). Най-голям е броят на фирмите, извършвали услуги – 4 050, в областта на индустрията те са 1 271, а в аграрния сектор – 136 кооперации и фирми. Нетните приходи от продажби, реализирани през същата година от тях, възлизат на 2360,8 млн. лева, като основният отраслов сектор в областта е индустрията, а реализираните приходи за 2007 г. в този сектор възлизат на 1462.1 млн. лева или 61.9% от общия им размер. В рамките на района се отчита голям регионален икономически дисбаланс. В общия обем на нетните приходи от продажби най-голям дял заема община Севлиево с 47.04%, следвана от община Габрово – 46.53%. Малките общини Трявна и Дряново са със сравнително нисък относителен дял – съответно 3.38% и 3.05% (вж. Таблица 2). През същата година стопанските субекти в област Габрово са реализирали брутна добавена стойност 616 622 хил. лв., което представлява 17,48% принос в БДС за Северния централен район и 1,51% принос в общата БДС за страната. Отново с най-висок принос е секторът на индустрията, който създава 47,44% от добавената стойност за областта. Секторът „Услуги“ в област Габрово създава 14,45% от БДС на областта и придава към добавената стойност на страната 1,13% (вж. Таблица 3).

Таблица 1

Действащи стопански субекти на територията на област Габрово по общини към 2007 г.

2007 г.	Брой предприятия	Брой заети лица	Бруто продукция (хил. лв.)
Общо за област Габрово	5 457	44 564	1 593 906
микрофирми (до 9 заети)	4 823	10 712	189 845
малки фирми (10 - 49 заети)	495	10 355	284 438
средни фирми (50 - 249 заети)	119	11 876	401 293
големи фирми (250 + заети)	20	11 621	718 330

Източник: НСИ.

Таблица 2

Нетни приходи от продажби и относителен дял на приноса на НПП на територията на област Габрово по общини към 2007 г.

Област (Община) / НПП (НПП%)	Нетни приходи от продажби (млн. лв.)	Принос на НПП по общини в %
Общо за област Габрово	2360.8	100.00%
Община Габрово	1098.6	46.53%
Община Севлиево	1110.6	47,04%
Община Трявна	79.7	3.38%
Община Дряново	71.9	3.05%

Източник: НСИ.

Таблица 3

Брутна добавена стойност в относителни дялове по икономически сектори и по райони към 2007 г.

Райони	Дял в % от БДС по икономически сектори			БДС %
	Аграрен	Индустрия	Услуги	
България	100	100	100	100
Северен централен регион	14.62	9.05	7.82	8.64
Област Велико Търново	2.99	2.53	2.48	2.53
Област Габрово	1.06	2.31	1.13	1.51
Област Разград	3.60	0.91	0.92	1.10
Област Русе	3.21	2.72	2.44	2.58
Област Силистра	3.76	0.54	0.84	0.93

Източник: НСИ

Равнището на икономическо развитие, измерено с показателя БВП на човек от населението, който косвено отчита жизнения стандарт на населението, показва, че област Габрово е с по-висок БВП от този за Северния централен район. По данни на НСИ за 2007 г. област Габрово е с най-висока стойност на показателя 118.26% спрямо средното ниво за СЦР и 83.56% от спрямо този за страната (вж. Таблица 4).

Таблица 4

БВП и БВП на човек от населението за област Габрово по общини и процентно отношение спрямо средното ниво за България и СЦР към 2007 г.

Райони и области	БВП (хил. лв.)	БВП на човек (лева)	Процентно отношение на БВП на човек спрямо средното ниво за СЦР	Процентно отношение на БВП на човек спрямо средното ниво за България
България	56 519 818	7 379	-	-
СЦР	4 883 592	5 214	-	-
Велико Търново	1 410 948	5 046	96.78%	68.38%
Габрово	825 556	6 166	118.26%	83.56%
Русе	1 442 113	4 706	90.26%	63.77%
Разград	645 657	5 685	109.03%	77.04%
Силистра	559 319	4 232	81.17%	57.35%

Източник: НСИ.

Три от общините в областта – Севлиево, Трявна и Дряново са определени като селски райони и попадат в обхвата на Програмата за развитие на селските райони 2007 – 2013 година.

Мерките и дейностите, предвидени в Програмата, способстват за развитие на конкурентно земеделие и горско стопанство, насърчаване на предприемачеството в туристическия бизнес, иновации в хранително-вкусовата промишленост, опазване на природните ресурси и околната среда, както и към насърчаване на възможностите за заетост и подобряване качество на живот в селските райони. Това са и основните цели, заложи в Националния стратегически план за развитие на селските райони.

Непосредствената близост на област Габрово до Стара планина, централното ѝ географско положение, добрата транспортна достъпност, планинският въздух, природните и историко-етнографски забележителности, архитектурните резервати и комплекси, както и паметниците на културата, правят областта привлекателно място за развитие на туристическия бизнес и налагането му като приоритетен в икономическото развитие на областта.

3. Влиянието на ПРСР върху развитието на малките населени места и местния туристически продукт

Програмата за развитие на селските райони 2007 – 2013 е насочена към подпомагане на устойчивото развитие в селските общини в България,

диверсифициране на дейностите и повишаване на икономическия растеж на малките населени места. Чрез нея се предоставя финансиране за обновяване и развитие на населените места, развитие на местния туристически продукт и повишаване конкурентоспособността на селските общини в България, като по този начин се постига общата цел: Подобряване на условията на живот, социалната инфраструктура и икономическото състояние на селските общини в България и създаване на условия за развитие на дребния и средния бизнес.

Мерките, включени в Ос 3 на ПРСР 2007-2013, са групирани в две групи, свързани с предприемачеството и подобряването на инфраструктурата, и имат следните цели (Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони, 2009):

Цел 1: Насърчаване на разнообразяването на възможностите за заетост в селските райони

Мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности” с допустими дейности, както следва:

Развитие на селски туризъм:

- туристическо настаняване и осигуряване на храна на туристите (включително семейни хотели, къмпинги и съоръжения);
- развитие на туристическите услуги, които предлагат на посетителите възможности за спорт и отдих или са насочени към хобита и други дейности за свободното време (езда, колоездене, фототуризм) и специализиран туризъм за любители на природата – наблюдение на птици, животни, пеперуди, растения);
- туристически услуги, свързани с опазване и експониране на места с исторически, културен, природен или образователен интерес (стари изби, мелници, ферми, изложения на закрито и открито);
- занаятчийски дейности (включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности).

Мярка 312 „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия” подпомага инвестиции и свързани с тях външни услуги по маркетинг и мениджмънт за развитие на дейности в неземеделски сектори, като:

- преработвателна промишленост – производство на мебели, леко машиностроене, производство на енергия от възобновяеми източници;
- услуги – развитие на селски туризъм, отдих и спорт, създаване и развитие на консултантски и бизнес услуги, социални грижи и здравеопазване, транспортни услуги и т.н.

Мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности” предоставя финансова помощ за инвестиции за следните дейности:

- изграждане или обновяване на туристическа инфраструктура, съоръжения и/или атракции за посетителите:
 - а) атракции за посетителите и места за отдих и развлечения: посетителски центрове за представяне и експониране на местното природно

и културно наследство; изграждане на малки по размер атракции на открито и закрито, малки по размер центрове за изкуство и занаяти, както и центрове за временни изложения с туристическа цел;

б) съоръжения и места за спорт и отдих: туристически и колоездачни пътеки; инфраструктура и съоръжения за рафтинг, пешеходен туризъм, планински туризъм и други спортове;

в) съоръжения за обществената инфраструктура – информационни пунктове, информационни табла и пътепоказатели за туристическите места и маршрути, заслони и съоръжения за безопасност.

Разработване и маркетинг на туристически продукти:

а) разработване на туристически маркетингови стратегии на местно ниво и информационни материали;

б) изграждане на електронни системи на местно ниво за резервации в селските райони.

Цел 2: Подобряване качеството на живот в селските райони

Мярка 321 „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони” с допустими инвестиции за:

- изграждане на пътната инфраструктура;
- подобряване на мобилността на работната сила в селските райони;
- ремонт и подмяна на водоснабдителната и канализационната мрежа;
- подобряване на достъпа до културни и спортни мероприятия;
- подобряване на достъпа до социални, информационни и комуникационни услуги;
- подобряване на достъпа до места за отдих и туризъм.

Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места”, предоставяща средства за:

- обновяване на паркове и зелени площи;
- ремонт на сгради с местно и културно значение;
- ремонт на религиозни храмове и сгради;
- ремонт на фасади на сгради;
- изграждане и ремонт на улична мрежа;
- цялостно обновяване на населеното място.

За област Габрово данните за периода сочат, че общо подадените заявления за кандидатстване по Програмата са 517, като сключените договори са 345 за сума в размер на 99 793 106 лева (51 023 404 евро), от които 73 028 680 лева (37 338 971 евро) са предоставени публични средства от Общността. В процентно отношение, отнесени към тези за страната, договорените средства за инвестиции по ПРСР в областта са 1.61%. Усвоените под формата на субсидия средства по ПРСР от Общността, относими към общото за България, са 1.54%. Изплатената сума към 01.01.2015 е в размер на 46 723 919.47 лева (23 889 560 Евро) по 300 проекта, което представлява 63.98% от стойността на сключените договори за областта и 1% от общо изплатените публични средства за страната. От одобрените проекти в област

Габрово 38 са в сектор „Услуги“, на стойност 11 473 672 лева, като в по-голямата си част те са в подсектора „Туристически услуги“. Това представлява малко повече от 11,0% от общо сключените договори и 11,5% от тяхното стойностно изражение.

По двете мерки, подпомагащи диверсификацията на дейностите в селските райони, Мярка 311: „Разнообразяване към неземеделски дейности“ и Мярка 312: „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия“, са усвоени 22 583 418 лева в общо 52 проекта, съответно 2 463 558 лева по мярка 311 и 20 119 860 лева по мярка 312. Тук прави впечатление, че по втората мярка, насърчаваща създаването на нови предприятия, сумата надвишава тази по първата почти 10 пъти. Именно това са мерките, по които предприемачите разширяват дейността си в сферата на туристическите услуги. Може да се направи изводът, че ПРСР създава изключително благоприятни условия и насърчава развитието на предприемачеството в сферата на туризма в региона, т.к. благодарение на мярка 312 са разкрити 46 нови туристически предприятия.

Реализираните проекти в общественния сектор по Мярка 321: „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони“ и Мярка 322: „Обновяване и развитие на населените места“ са в размер на 20 454 126 лева. Оттук може да бъде изведено, че общините и обществените организации, инвестирайки предимно в инфраструктурни проекти, имат за цел да подобрят туристическата инфраструктура и да ги превърнат в по-привлекателни за бизнеса, да подобрят условията на живот и да създадат по-благоприятен инвестиционен климат в селата и малките градове.

4. Инвестициите в сферата на туризма като основен катализатор за социално-икономическото развитие

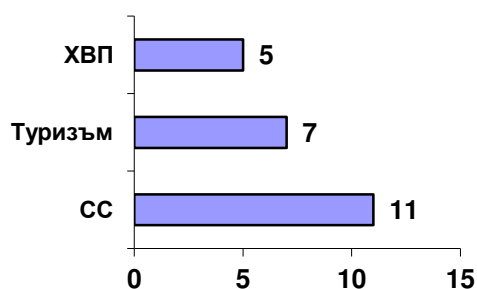
От четирите общини в област Габрово Община Трявна заема трето място в стойностно изражение на инвестициите, които в разглеждания период са за 17 269 415.39 лева, но се откроява с най-висок интензитет на инвестициите в сферата на туристическото предприемачество. Полупланинският характер на територията на общината, предвид географското ѝ разположение и разпокъсаността на обработваемата земеделска земя, обуславя ниския интерес към мерките, насочени към сектор „Селско стопанство“ с едва 2.5 млн. лева, инвестирани в него. Това представлява под 15% от общата сума на инвестициите, реализирани по ПРСР в общината, и 4,4% от общо инвестираните средства за област Габрово.

Туристическите услуги се разглеждат като важен фактор и са приоритетни за развитието на община Трявна. В анализирания период се наблюдава напредък по отношение на постигнатите икономически резултати в този

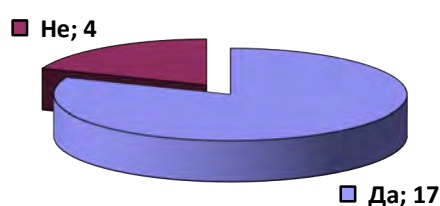
сектор. Именно това е и предпоставката за големия брой реализирани проекти в категория 3 „Диверсификация и разнообразяване“ – 19 проекта от общо 29 в частния сектор на стойност 6 416 274 лева по Мярка 311: „Разнообразяване към неземеделски дейности“ и Мярка 312: „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия“. Ефектът в абсолютна величина е красноречив, т.к. реализираните нощувки на територията на общината нарастват и през 2013 г. достигат 65 хиляди, което е пик през наблюдавания седемгодишен период.

За разлика от другите две „малки“ общини – Дряново и Севлиево, Община Трявна разполага с много добре подготвена администрация, който извод произтича от факта, че има само един отхвърлен проект от деветте, подадени за финансиране по ПРСР 2007 – 2013. Реализираните проекти са основно инфраструктурни, насочени към подобряване на градската среда, подобряване на туристическата инфраструктура, маркетинг на туристическата дестинация и са на стойност 8 226 453 лева, което е почти половината от всички средства по ПРСР и с над 1,5 млн. лева повече от инвестициите за диверсификация в частния сектор. По инвестиции в обществен сектор Община Трявна заема водеща позиция в областта.

Разглеждайки структурата на отрасловата класификация сред реализираните проекти в направено емпирично проучване в изследвания регион, може да се обобщи, че най-висока е степента на реализация на проекти в сектор „Селско стопанство“ (52.4%), следван от сектор „Туризъм“ (33.3%) и „Хранително-вкусова промишленост“ (23,8%), като прави впечатление високата степен на предварителна готовност на реципиентите с идейни проекти (вж. фиг. 1 и 2).

Фигура 1. Инвестиции по отрасли

Фигура 2. Наличие на предварително подготвен идеен проект

Вземайки предвид анализирания данни, касаещи стойностното изражение на направените инвестиции по сектори, и горните данни за броя на реализираните проекти, може да се направят следните изводи:

1. В сектор селско стопанство са реализирани най-голям брой проекти, но с най-ниска средна стойност на инвестицията, което индикира за

затруднението на земеделските производители, породено от разпокъсаността на обработваемата земя и раздробяването на земеделските стопанства.

2. Потвърждава се и зависимостта, че с относително малко на брой реализирани проекти в преработвателната промишленост е постигнат най-висок дял в стойностно изражение на същите.

3. Инвестициите в сферата на туристическите услуги и туристическата инфраструктура заемат най-голям дял от общите инвестиции в сектор „Услуги”, което потвърждава значимостта на туристическата индустрия за развитието на регионите.

4. Чрез предоставените финансираня по ПРСР се постига устойчиво развитие на селските общини в България посредством обновяване на населените места, повишаване на тяхната конкурентоспособност и подпомагане развитието на местния туристически продукт.

Заклучение

Благодарение на направените инвестиции по ПРСР общините до голяма степен са постигнали основните си цели, свързани с интегрираното градско възстановяване; развитието и благоустрояването на населените места; съхраняването и развитието на човешкия потенциал; запазването и развитието на културните традиции и архитектурните паметници на културата като част от националното и европейското културно разнообразие; опазването на природните ресурси; създаването на условия за пълноценно използване на свободното време на младите хора и създаването на достъпна среда до туристическите ресурси.

Резултатите от направения анализ дават основание да се приеме, че ПРСР оказва благоприятно влияние за развитието на региона и в частност на туристическия бизнес.

Програмата има изключително благоприятно въздействие на макроикономическо ниво и има ролята на катализатор за икономическото развитие, поради което е предпочитан инструмент от предприемачите. Този положителен резултат се потвърждава и от проведеното проучване на микроравнище. От получените резултати може да се заключи, че усвояването на средствата повишава в голяма степен конкурентоспособността и производителността на българския бизнес. Оценката от прилагането на ПРСР 2007 – 2013 по сектори доказва, че те се проявяват в значителна степен в сектор „Туристически услуги”.

Използвани източници

- Божинова, М., Илиева, Л. (2015). Хотелиерство и ресторантьорство, В. Търново, Фабер.
- Божинова, М. (2020). Състояние и развитие на предприемачеството в хотелиерството в община Приморско //Юбилейна международна конференция „Туризмът – отвъд очакванията“, УНСС, София.
- Илиева, Л. (2020). Изследване потенциала за развитие на българския туризъм //Юбилейна международна конференция „Туризмът – отвъд очакванията“, УНСС, София.
- Павлов, П. (2020). Развитие на туристическа дестинация България като част от интернационалния пазар // Научно-практическа конференция „Икономиката на България – 30 години след началото на промените“, Свищов.
- Програма за развитие на селските райони (2007-2013 г.).
- Тодорова, Л. (2020). Проблеми и предизвикателства пред развитието на туризма в България // Научно-практическа конференция „Икономиката на България – 30 години след началото на промените“, Свищов.
- Pike. St. (2016). Destination marketing, New York.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ

Том XIII, 2020

Книга 16

Том XIII, 2020 г.
Книга 16

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Стефан Симеонов – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Красимира Славева – организационен секретар
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Петранка Мидова

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

ISSN 1313-6542

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Владимир Христов Сиркаров

ЕВОЛЮЦИЯ НА ПАРИЧНИТЕ СИСТЕМИ И ИЗОСТАВЯНЕТО
НА ЗЛАТНИЯ СТАНДАРТ КАТО ФАКТОР ЗА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ 5

Юлиян Сашков Бенов

СРАВНИТЕЛНА КОНСОЛИДАЦИОННА АТРАКТИВНОСТ
НА БАНКОВИЯ СЕКТОР НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 25

Беатрис Венциславова Любенова

МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ
НА СТРЕС ТЕСТОВЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР 54

Светла Михайлова Боянова

ПРОБЛЕМИ НА ВЪТРЕШНИЯ БАНКОВ КОНТРОЛ В БЪЛГАРИЯ 75

Ралица Емилова Христова – Маринова

ИЗСЛЕДВАНЕ ПРАКТИКИТЕ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ КАТО ФАКТОР ЗА ИЗГРАЖДАНЕ
НА МЕЖДУНАРОДНА БИЗНЕС МРЕЖА (ПО ПРИМЕРА
НА БЪЛГАРСКИ ФИЛИАЛИ В РУМЪНИЯ) 98

Николай Валериев Илиев

НАСОКИ ЗА ВЪВЕЖДАНЕ НА БОНУС-МАЛУС СИСТЕМАТА
ПРИ ЗАСТРАХОВАНЕТО „ГРАЖДАНСКА ОТГОВОРНОСТ“
НА АВТОМОБИЛИСТИТЕ 124

Жанета Емилова Ангелова

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА ПРИ ОПРЕДЕЛЯНЕ РАЗМЕРИТЕ
НА ОСИГУРИТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ ПРИ СТАРОСТ 145

Dimitar Georgiev Trichkov

CUSTOMER DEMOGRAPHIC SEGMENTATION BASED
ON TELECOM BEHAVIORAL DATA 167

Мариана Монева Дауо

МАКРОПРУДЕНЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА И МЕРКИТЕ, ИЗПОЛЗВАНИ
ОТ ДЪРЖАВИТЕ – ЧЛЕНКИ НА ЕС ЗА ПОДПОМАГАНЕ
НА ИКОНОМИКИТЕ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19 187

Димитрина Любенова Проданова

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПОДХОДА “ЛИДЕР“ 211

Магдалена Славе Андоновска

ТРАДИЦИОННИ И ОНЛАЙН МЕДИИ И ОТНОШЕНИЕ
НА АУДИТОРИЯТА КЪМ ТЯХ 235

Статии

- Юлиан Христов Войнов**
ЕФЕКТИ ОТ ЗАМЯНАТА НА ПРОПОРЦИОНАЛНО
С ПРОГРЕСИВНО ДАНЪЧНО ОБЛАГАНЕ В БЪЛГАРИЯ 255
- Димитър Пламенов Попов**
ТЕХНОЛОГИЧНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗАЦИ
НА ВЪТРЕШНИЯ ПАЗАР НА ДЪРЖАВНИ ДЪЛГОВИ ИНСТРУМЕНТИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 267
- Рая Бисерова Драгоева**
КРИЗИТЕ В БАНКОВИЯ СЕКТОР – СЪЩНОСТ,
ФАКТОРИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ 281
- Русалин Антонов Русалинов**
ФИНАНСОВА СИГУРНОСТ: ФИРМЕНИ И БАНКОВИ ПРОЦЕДУР
И ПРАКТИКИ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ СРЕЩУ „ПРАНЕТО“ НА ПАРИ 301
- Марина Иванова Милинова**
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ФИНАНСИРАНЕТО НА ФИНТЕХ
КОМПАНИИТЕ ЧРЕЗ АЛТЕРНАТИВНИ СПОСОБИ 313
- Кармен Димитров Вранчев**
ВЛИЯНИЕ И ЕФЕКТИ ОТ ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ
ИНВЕСТИЦИИ ВЪРХУ ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ 328
- Вахан Ахаси Бохосян**
ПРЕЗАСТРАХОВАНЕТО КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ
УПРАВЛЕНСКИ КАПИТАЛОВ МЕТОД 343
- Румяна Цветанова Витнъова**
ПОДОБРЯВАНЕ НА БИЗНЕС СРЕДАТА В СТРАНИТ
ОТ ЮГОИЗТОЧНА ЕВРОПА ЧРЕЗ ИНТЕРВЕНЦИИ
ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ФИНАНСОВАТА ГРАМОТНОСТ 355
- Муса Мустафа Сръкъов**
ФИНАНСОВО СТИМУЛИРАНЕ ЗА ИНОВАТИВНИ
ПОСТИЖЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ 371
- Симеон Венциславов Симеонов**
ВЛИЯНИЕ НА ФАКТОРИТЕ НА МИКРО- И МАКРОСРЕДАТА
ВЪРХУ КУЛИНАРНИЯ ТУРИЗЪМ 381
- Гент Арбнор Беголи**
УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ В РАЗВИТИЕТО
НА КУЛТУРНИТЕ ИНСТИТУЦИИ 399

Боряна Великова Симеонова ВЪПРОСИ НА СИНТЕТИЧНОТО И АНАЛИТИЧНОТО ОТЧИТАНЕ И ДОКУМЕНТИРАНЕТО НА ТЕКУЩИТЕ МАТЕРИАЛНИ АКТИВИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ	412
Станислав Иванов Шишманов ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ НА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ КАТО ОБЕКТ НА ОТЧИТАНЕ В БНБ И ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ	426
Иванка Стефанова Янкова КОНЦЕПЦИЯТА ЗА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ В КОНТЕКСТА НА СТАТИСТИЧЕСКОТО ИЗСЛЕДВАНЕ	441
Ана Борисова Иванова ФИНАНСИРАНЕ НА СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ В Р БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ, ТЕНДЕНЦИИ, ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОПТИМИЗИРАНЕ	455
Биляна Диянова Дамянова ЛИЗИНГОВИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ	476
Айтен Байрям Сабри ИНДИКАТОРИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ	488
Борислав Бойчев Боев АЛТЕРНАТИВНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПЛОЩАДКА „БЕЛЕНЕ“ ЧРЕЗ ИЗГРАЖДАНЕ НА МАЛКИ МОДУЛНИ РЕАКТОРИ	498
Елена Димитрова Ташкова ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ – ТЕОРЕТИЧНИ ПОСТАНОВКИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР	513
Росен Костадинов Коцев ИЗПЪЛНЕНИЕ И ЕФЕКТИ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ (2014 – 2020)	523
Иво Цветанов Балевски ВЛИЯНИЕ НА ПРОГРАМАТА ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС В ОБЛАСТ ГАБРОВО ЗА ПЕРИОДА 2007 – 2013 ГОДИНА	535
Ивелина Маркова Йорданова КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ В ДЕСТИНАЦИЯ ВЕЛИКО ТЪРНОВО В КОНТЕКСТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ	547
Иван Стефанов Иванов ИЗМЕНЕНИЯТА НА ПАЗАРА НА ТРУДА В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЧНА КРИЗА И ВЛИЯНИЕТО ИМ ВЪРХУ СИСТЕМАТА НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО В БЪЛГАРИЯ	563

Emre Zafer Güney WORKFORCE EFFICIENCY INCREASE FOR THE ONLINE SALES IN-STORE PICKING OPERATION	575
Александра Георгиева Ангелова ЕВРОПЕЙСКАТА ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА В ПОДКРЕПА НА РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ	587
Пенчо Малинов Малинов КОНЦЕПТУАЛНО ЗНАЧЕНИЕ НА ИНОВАЦИЯТА И СПЕЦИФИКА НА ИНОВАЦИОННИТЕ СТРАТЕГИИ	599
Емил Христов Александров ФИНАНСОВИЯТ КОНТРОЛИНГ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА	615
Боян Димитров Вранчев УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА	624

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIII – 2020, книга 16

Даден за печат на 31.08.2021 г., излязъл от печат 09.09.2021 г.
Поръчка № 18780; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А